

towano ponad 30 prac wykonanych przez 14 artystów. Nasza świątynia była przedstawiona w malarstwie, rysunku, hafcie, intarsji oraz fotografii.

Obchody 100-lecia kościoła były okazją do pogłębienia życia religijnego w parafii i przybliżyły wiedzę z historii własnego kościoła. Wykonane remonty i renowacje służyć będą następnym pokoleniom.

Jarosław Wąsowicz

SPRAWOZDANIE Z CZWARTEJ EDYCJI WYKŁADÓW W CYKLU *KOŚCIELNE DZIEJE PIŁY*, 26 PAŹDZIERNIKA 2016 R. – 7 CZERWCA 2017 R.

W roku duszpastersko-wychowawczym 2016–2017 po raz czwarty odbyły się wykłady z cyklu *Kościelne Dzieje Piły*. Głównymi organizatorami tego naukowego wydarzenia jest parafia pw. Świętej Rodziny w Pile, Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej oraz Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołoברzeskiej. Od początku współpracują z nimi Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego w Pile, Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica w Pile, Muzeum Stanisława Staszica w Pile i Towarzystwo Miłośników Miasta Piły. Tradycyjnie spotkania odbywały się w sali św. Jana Bosko przy parafii pw. Świętej Rodziny. Moderatorem całości przedsięwzięcia był ks. dr Jarosław Wąsowicz, dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej.

Pierwszy wykład odbył się 26 października 2017 r. Prelegentem był dr Michał Poczatek, neurolog i historyk, który przedstawił temat *Przytulki w Pile i okolicy w świetle wizytacji kanonicznych diecezji poznańskiej w XVII i XVIII wieku*. Prelegent sporą część wykładu poświęcił omówieniu charytatywnej działalności Kościoła na przestrzeni wieków, nie tylko w Pile, ale też w Skrzatuszu, Wieleniu, Wałczu czy w Lubaszu. O przytulku przykościelnym w Pile, gdzie schronienie znajdowali chorzy oraz bezdomni, wspomina wizytacja bpa Jana Braneckiego z 1641 r. W omawianym przez dra Poczatek okresie, w Pile liczącej wówczas ok. 1,5 tys. mieszkańców działalność prowadził jedynie jeden felczer, stąd też okoliczna ludność korzystała w kwestiach zdrowotnych z pomocy parafii. Wykład poruszał nowe, dla większości słuchaczy zagadnienia i spotkał się z dużym zainteresowaniem.

Kolejna prelekcja miała miejsce 16 listopada 2016 r., a prelegentem był mgr Marek Fijałkowski, historyk i regionalista, pracownik Muzeum Okręgowego im. Stanisława Staszica w Pile, autor wielu artykułów i książek o dziejach Piły i zachodnio-północnej Wielkopolski. Marek Fijałkowski jest także członkiem redakcji *Rocznika Skrzatuskiego*, a ostatnio został mianowany przez bpa Edwarda Dajczaka członkiem Komisji historycznej trwającego Synodu Diecezjalnego. Historyk zaprezentował temat *Śladami Pamięci – pamiątki po kościołach katolickich pod wezwaniem świętego Jana Chrzciciela*.

la i św. Jana Ewangelisty w Pile. Chociaż najstarszy kościół w Pile już nie istnieje, pozostało po nim wiele pamiątek, figur sakralnych, feretronów, obrazów, fotografii i innych dokumentów archiwalnych. Do naszych czasów zachowało się m.in. 12 figur polichromowanych z drewna lipowego. Ich powstanie datowane jest na połowę XVIII wieku. Wszystkie są własnością parafii pw. Świętej Rodziny w Pile. Sześć z nich jest wypożyczonych Muzeum Okręgowemu w Pile, a pięć jest eksponowanych na korytarzu inspektoratu na stałej ekspozycji muzealnej Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej. Jedna z rzeźb zyskała wyjątkową oprawę: korpus Jezusa jest umieszczony na krzyżu, który jest niejako przedłużeniem brakujących rąk i stóp. Figurę tę można zobaczyć w inspektorialnej kaplicy. Została zaaranżowana w wystrój kaplicy autorstwa prof. Janusza Szpyta z Warszawy. W kaplicy znajduje się także gipsowy model płaskorzeźby Dobrego Pasterza wykonany w stylu charakterystycznym dla plastyki lat 30. XX w. Figura posłużyła za formę dla rzeźby ceramicznej, z której wykonano serię replik. Trafiły one do kaplic domowych na terenie salezjańskiej inspektorii pilskiej. Jedną z tych rzeźb otrzymał generał salezjanów ks. Pascual Chávez.

W Muzeum Okręgowym, oprócz rzeźb, można zobaczyć także barokowy świecznik. Historycy z muzeum oceniają, że może być on jeszcze starszy niż lipowe figury. Ponadto po kościele pw. Świętych Janów zachowały się dwa obrazy, które znajdują się obecnie w kościele parafii pw. Świętej Rodziny. Jednym z nich jest przenośny obraz obustronnie malowany, używany dawniej w czasie procesji. Feretron ten znajduje się obecnie w pilskiej świątyni przy środkowej kolumnie z prawej strony kościoła, pod obrazem Marii Dominiki Mazzarello. Z jednej strony przedstawia Ostatnią Wieczerną, z drugiej zaś Najświętszą Maryję Pannę i Jej rodziców św. Joachima i św. Annę. Ponadto z kościoła pw. Świętej Rodziny znajduje się na blasze obraz Matki Boskiej Częstochowskiej.

Prelegent podkreślił, że wciąż odkrywamy nowe fakty związane z historią i wystrójem kościoła pw. Świętych Janów. Przykładowo w ostatnim czasie Archiwum Państwowe w Poznaniu przekazało do swojego pilskiego oddziału zdjęcia Wernera Köhlera z lat 30. XX w. Przedstawiają one gotycką Madonnę, która zaginęła po zajęciu Piły przez armię sowiecką w 1945 r. Do dzisiaj była nie znana lokalnym historykom. Oprócz pozostałości po najstarszej pilskiej świątyni, Marek Fijałkowski przedstawił także archiwalną dokumentację ikonograficzną kościoła, zwracając uwagę zwłaszcza na te przedstawienia świątyni dawnej parafialnej, które nie były dotąd nigdzie publikowane, od najstarszej litografii z 1845 r. aż do zdjęć przedstawiających zburzenie i budowę hotelu Rodło w grudniu 1975 r.

Kolejny wykład, autorstwa mgra Macieja Usurskiego z Muzeum Stanisława Staszica w Pile, odbył się 7 grudnia 2016 r. i był zatytułowany *Okoliczności budowy kościoła św. Rodziny w świetle dokumentów z archiwów w Pile i Poznaniu*. Dotyczył on najnowszych dokumentów, do których historyk dotarł w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Wynika z nich, że inicjatywa budowy drugiego kościoła katolickiego w Pile związana była z rozrostem wspólnoty katolickiej, której wierni nie mieścili się już w parafialnym kościele pw. Świętych Janów. Budowa rozpoczęła się w 1912 r. Maciej Usurski szczegółowo przedstawił kolejne jej etapy oraz problemy natury finansowej oraz urzędni-

czej, jakie towarzyszyły realizacji przedsięwzięciu budowy nowej świątyni. Ostatni dokument odnaleziony przez prelegenta w archiwum pochodził z lutego 1917 r. Kierownik budowy Erdmenger zawiadamiał w nim Królewską Rejencję w Bydgoszczy, że trwają jeszcze prace związane z malowaniem empory chóru i konfesjonałów.

25 stycznia 2017 r. swój wykład wygłosił mgr Jacek Stróżyński, od lat zaangażowany w promocję postaci ks. Bolesława Domańskiego, przedwojennego prezesa Związku Polaków w Niemczech, także w ramach cyklu *Kościelne Dzieje Piły*. Prelegent przedstawił temat *Działalność Kapituły Nagrody ks. Bolesława Domańskiego w Pile*. Jak czytamy w regulaminie tego wyróżnienia: „celem Nagrody im. Ks. dr. Bolesława Domańskiego, ufundowanej przez Stowarzyszenie PAX i kontynuowanej przez Katolickie Stowarzyszenie «Civitas Christiana» jest szerokie spopularyzowanie postaci tego gorliwego kapłana, wybitnego patrioty, przywódcy ludu polskiego w Niemczech, organizatora polskiej oświaty i wychowania, patrona życia kulturalnego i gospodarczego, działacza wysoce ideowego, wyznającego działania jedynie środkami prawnymi i prawnymi, łączącymi patriotyzm z zasadami chrześcijańskimi, poszanowaniem każdego człowieka i narodu, budzącego dumę narodową i radość z faktu przynależenia do narodu, mobilizującego chłopów do utrzymania ziemi w rękach polskich dzięki dążeniu do postępu gospodarczego przez szerzenie oświaty rolniczej, rozwijanie spółdzielczości oraz wytrwałej pracy. Celem Nagrody przyznawanej od 1983 roku jest również podkreślenie roli i wagi pracy społecznej akcentującej postawę chrześcijańską jako właściwe uzupełnienie autentycznej postawy patriotycznej, a także stworzenie bodźców zachęty do twórczej pracy naukowo-oświatowej, kulturalno-artystycznej i społeczno-gospodarczej”. Prelegent przedstawił kulisy działalności kapituły nagrody, kiedy jej siedziba związana była z Piłą. Zaprezentował także wybrane postaci laureatów nagrody z tego okresu. Nawiązując do patrona nagrody zauważył, że „ks. Domański to postać znakomita, godna uczczenia, niestety trochę zapomniana, szczególnie u nas w Wielkopolsce. Legenda ks. Domańskiego jest ciągle w naszych czasach nośnikiem charakteru narodowego i osobowego. Charakteru, który uosabia aktualną postawę przeciwną korupcji, anarchii, sprzedajności, prywacie i partyjniactwu”.

Kolejny wykład wygłosiła mgr Maria Bochan, prezes Towarzystwa Miłośników Miasta Piły i zaprezentowała temat *Pilska prasa parafialna w okresie powojennym*. Szczegółowo omówiła wszystkie tytuły czasopism, które ukazywały się w Pile, zwłaszcza po 1989 r. Siły, w tego typu aktywności duszpasterskiej próbowała większość pilskich parafii. Najbardziej trwałymi przedsięwzięciami okazały się pismo *Wspomożycielka* parafii pw. NMP Wspomożenia Wiernych na osiedlu Górnym oraz *Głos św. Antoniego* z parafii animowanej przez kapucynów. Prelegentka omówiła także zawartość wszystkich czasopism ukazujących się w pilskich parafiach, ich nakład oraz częstotliwość ukazywania się. Przygotowany referat po raz pierwszy uporządkował zagadnienie działalności wydawniczej pilskich parafii, które na tle innych podobnych ośrodków miejskich wydaje się imponujące.

22 marca 2017 r. referat wygłosił ks. dr Tadeusz Ceynowa, dyrektor Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, wykładowca Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego, jeden z współorganizatorów cyklu *Kościelne Dzieje Piły*. Zapre-

zentował temat *Stan badań nad Wolną Prałaturą Pilską*. Prelegent przedstawił najważniejsze publikacje dotyczące funkcjonowania prałatury oraz duchowieństwa, autorstwa polskich i niemieckich historyków. Pokusił się także o wyartykułowanie postulatów badawczych związanych z tą jednostką administracji kościelnej. Najważniejszym wciąż wyzwaniem staje się opracowanie monografii Wolnej Prałatury Pilskiej, na przeszkodzie którego stają luki w materiałach archiwalnych.

Biblioteka Parafialna w Trzciance. Historia i teraźniejszość to tytuł referatu wygłoszonego przez mgr. inż. Edwina Kleszę 26 kwietnia 2017 r. Trzcianecka biblioteka należy do najbardziej prężnych tego rodzaju placówek w Polsce. Początki jej działalności sięgają przełomu lat 1982–1983, kiedy kilkuosobowa grupa zajęła się segregacją i skatalogowaniem 1,2 tys. książek znajdujących się na plebanii parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Trzciance. Stały się one załączkiem biblioteki parafialnej, na którą wygospodarowano odpowiednie pomieszczenie w Domu Parafialnym. Prowadzi ona szeroką działalność w dziedzinie kultury chrześcijańskiej. Każdego roku w pierwszym półroczu organizowany jest Tydzień Kultury Chrześcijańskiej, który swoim programem obejmuje prelekcje, spotkania autorskie, wystawy, filmy, koncerty, spektakle teatralne i konkursy. Biblioteka Parafialna w Trzciance posiada własną stronę internetową, na której przedstawiona jest historia biblioteki, pełna statystyka oraz oferta, z jaką wychodzi ona do osób indywidualnych, a także do różnych placówek kulturalnych w mieście. Na stronie internetowej umieszczony jest również katalog książek znajdujących się w jej zasobie. Biblioteka Parafialna w Trzciance jest współzałożycielem i członkiem Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Prowadzi także działalność wydawniczą.

Kolejny wykład 10 maja 2017 r. wygłosił mgr Roman Chwaliszewski, który od początku jest zaangażowany w inicjatywę naukową *Kościelnych Dziejów Piły*. Obecnie prelegent, znany lokalny historyk i regionalista, pełni funkcję dyrektora pilskiej delegatury Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Stąd też, jego wykład zatytułowany *Zabytkowe świątynie w regionie Piły*, zawierał wiele ciekawostek, niedostępnych w ogólnym obiegu naukowym.

Ostatni wykład czwartej edycji *Kościelnych Dziejów Piły* został wygłoszony przez ks. mgr. Tomasza Szugalskiego i nosił tytuł *Uposażenie proboszcza pilskiego w okresie staropolskim*. Prelegent specjalizuje się w tym okresie i w ramach cyklu przedstawił już wiele interesujących wyników swoich poszukiwań naukowych. Tym razem przedstawił zagadnienie finansowego utrzymania administratorów pilskiej parafii pw. Świętych Janów opierając się głównie na dokumentacji z Archiwum Archidiecezji Poznańskiej.